

ADALÉKOK SZABÓ KÁROLY RÉGI MAGYAR
KÖNYVTÁRÁNAK I. KÖTETÉHEZ.

Közlik: MAJLÁTH BÉLA, HORVÁTH IGNÁCZ ÉS HELLEBRANT ÁRPÁD.

I.

314. sz. Demeter György. Honor Posthumus, In Illustrissimi Quondam Comitis Domini, Domini Nicolai Serini, Regnorum Croatiae, Dalmatiae, Sclavoniae, Etc. Bani, Luctuosum, Et toti Christiano orbi dolendum, e vivis excessum, scriptus, Et Pegmate Hoc Velut Chartaceo Pro Communi omnium affectu tristissimo contestando, Illustrissimo Domino Comiti, Petro Serinio, Fratri ejusdem Germano dilectissimo, Nec non Regnorum Croatiae, Dalmatiae, Sclavoniae Etc. Bano Noviter Electo, a Georgio Deometri, Hung. Nobili, SS. Th. Cultore, pie oblatu. Tubingae, Typis Gregorij Kerner. M. N. Múzeum. Kis 4° A—C₂ = 10 számozatlan levél.

E kis füzet Zrinyi Miklós a költő halálára vonatkozó 23 dicsőítő költeményt tartalmaz magyar, latin, görög és német nyelven 23 szerzőtől. A magyar verset «C» lapon Deömeter György írta «Ad suos Patriae Accolas in communi» latin cím alatt. Ezen füzetet Szabó Károly «Régi Magyar Könyvtárában» nem találjuk fölemlítve, s az abban előforduló most említett magyar versezet és írója költészettörténetünkben ismeretlen maradván, adjuk azt teljes egészében, eredeti ortografiájával, úgy a mint az Kerner Gergely tübingiai nyomdájából 1663-ban kikerült.

Ad suos Patriae Accolas in communi.

Sirgy, könyvez, zokogial, —
Gyásszal be vonyódyál,
Igaz tagia hazádnak,
Mert keserű sorsát,
Utolsó romlását,
Kereszteny Nemzetünknek;

Mastélete véghe,
 Véletlen esete,
 Groff Zéreny Miklosnak,
 Kit egész Europa,
 S-ez világh csudála;
 Siralommal követte.
 Sirnak ez lett dolgon,
 Iszonyu romlason,
 Minden Kereszteny népek;
 Könyvező orcsával
 Kegyés ohaitassal,
 Pogányon vet hatalmát,
 Egymásnak beszélven,
 Vagy peldaul tévén
 Szemek eleiben Képét;
 Kiben tekintete.
 Vitezi élete,
 Mindennek hirdettetik.
 Nagy volt Alexander,
 Az kit nép sok ezer,
 Régen megh nem birhatot.
 Nagy Xerxes ereje;
 Hectornakis szive,
 Epaminondával edgyüt,
 De ily keves néppel,
 Vekony hadi szerrél,
 Mint ez dicsóúlt Vitez;
 Enny ieles dolgot,
 Meltán főn maradot,
 Világh végeszteighlen,
 Alégh ha csak edgys
 Veghben vit sohais
 Nemzete oltalmáert.
 Hová lehet immár
 Egh alat az ki jár,
 Dühösebb pogany nemzet?

Mint Török és Tatár,
Rác, Scytha, Janicsar,
Midőn Táborban beszél
Ezek az Keresztént,
Artatlant, iffiat, vént,
Meghfosztany éltektül;
Mint egy fene vadak,
Dühős Oroszlányok,
Nem szánnyák ha rabolnak.
Mint ez szegeny hazánk,
Ki volt Arany almánk,
Peldája bizonyttya.
Mind azáltal szűbül
Megh vinya vitézül,
Ez dicsőséges Vitéz;
Egész nap Keletrül
Ehszak és Délszűnrül
Eszvő gyűlt Pogánysággal;
Kész volt. Melyre vitte,
Nemzetünk szerelme,
Eleje dicsőséghe.
Oh tehat te vad kán
Ki kű sziklak hátán
Mérges teiel tartattál.
Ily nagy ferfiunak
Világh csudájának
Voltále Meszárloia?
Tetűled kőllötte,
Halált szenvednye
Véreki ontásával?
Mely Vitez testebül,
Megh sertet erekbül
Arr viz gyanánt az földre
Ki folt; tündőkölven
Mint Rosa dél szűnben
Hiv szolgálai láttokra.

Miert agyaridat.
 Mérges fogaidat,
 Ellenségünk karára,
 Inkáb nem tartodtad?
 Es mind föl nem faltad;
 Ne pusztulna el hazánk
 De tudgyuk próbája,
 Istennek bölcz titka,
 Cselekedte ezt velünk.
 Hogy az bünös éltet,
 Nagy vakmerőseghet,
 Szűveinkbül le tennénk.
 Es hozzá kiáltván,
 Segitséget várván,
 Oltalomban tartatnánk.
 No tehat mindnyaian,
 Kiknek nagy bánotban,
 Szűvek ez sorsert eset;
 Vegyetek uyulást
 Kedves vigasztalást,
 Ertvén Isten io voltat.
 Mert ez által része,
 Örök dicsőséghe
 Adatot Menyországban.

Hely nélkül, 1675.

315. sz. *Nad-Sip Az Az A' nádnek ditsiretére írott versek.*
 Notája: Szentek seregében Vigyázo Szent Pásztor.

Kis 8r. X—X₅ és három levél = 8 lap számozatlan, 1675-ik évi nyomtatvány hely nélkül. Négyes rimben irt magyar alexandrinus versezet. Szerzője ismeretlen.

Egyetlen ismert példánya a M. Nemz. Múzeumban.

Szabó Károly nem ismeri s az sem Sándor Istvánnál, sem Bod Péternél főlemlítve nincsen.

Betű szerinti szövege ím ez:

Sokan sok dolgokról ez előtt irtanak,
De még ditsiretét nem láttam a' nádnak,
Azért ki-botsátom méltóságát annak,
'S ajánlom újságul a' Könyv-nyomtatóknak.

Ne tréfalj a' náddal, ne tarts azt semminek,
Mert a' tengeren tul sokak a' kik mennek,
Nád páltzát szerzenek, 's haza avval jőnek,
Mellyet osztán itthon nagy kedven viselnek.

A' nagy méltóságos Ur Király Kristusnak
Kezében, Királyi páltzának adának,
Nem valamelly nemét a' sok féle fáknak,
Hanem nádat, ha hiszsz Evangyélistáknak.

Esaiás mondja, ama' nagy Prófétád,
Sovány száraz helyen hogy nem terem a' nád,
Vizes helyet szeret, mint a' jó termő fád,
Melly jó idejében néked gyümölsőt ad.

Jó a' nád, mert aval árthatsz ellenségnek,
A' Kristus fejéhez Sidók nádat vernek,
A' melly hadak egyszer Dávidra jövének,
Nyillyok, 's Kopiajók, mind nád volt ezeknek.

Hogy akarmelly gyenge szél előtt hanyatlik,
Abból a' Nád ugyan erőtlennek látszik
De valaki igen reá nehezédék,
Ne kételkedj benne, bizony megrontatik.

Igen kemény teste van az Oroszlánnak
De még-is a' nád nyil halált szerez annak,
Ebben én szavaim semmit nem hibáznak,
Irași kőzt nézd-meg az Ausoniusnak.

Virgilius így ír: Aeneidos Quarto,
Hogy haeret lateri lethalis arundo,
Azis azt tészí hogy a' nád igen ártó,
Azért, meg-bőcsülni a' *nádakot* méltó.

Ha rövid vagy, *naddal* magodat meg-toldhadd,
'S méreggel, etzettel meg-töltött spongiád,
Alkalmas magosta *nád*-szállon feladhadd,
Hogy nem hasznos a' *nád*, tehát mégsem mondhadd.

A' mennyei Várost falát, és Kapuját
Mérsékelvén, hogy még tudná szélit hoszszát,
Az Angyal, ragadá ő aranyas *nádját*,
'S Azzal vivé véghez abban való dolgát.

Tudom Tityrus-is mikor a' Musával,
Almodott, sipolván a' zab szálma szállal,
Elezgetvén magát bikfa árnyékával,
Inkáb sipolt volna, ha lelt volna, *náddal*.

Mikor tanította Isten az Izraelt,
Ki kemény nyaku volt, 's az-Istentül nem félt,
Valaha a' *nádról* vett példával-is élt,
Urunk-is a' *nádról* huzta ide a' czélt.

A' Libánus hegyén termő Cedrus fákat,
Őszve tőri az Ur, szolván kemény szókat,
De a' meg-tóródót *nádnak* túrni szokott,
Fald bé-hát a' nyelved, ne gyalázd a' *nádot*.

Négyen vagynak testvér atyafiak:

Nád, *Sas*, *gyékén*, és a' mit *kákának* hinak,
Sok szép eszközököt ők fel-álíthatnak,
Mellyeken inkább, mint a' fa miven, kapnak.

A' *gyékénből* kötött Kosár szakasztani,
A' sűtő aszszonyok meg-tudják mondani,
Jobb a' fa tálnal, mert nem fog el-hasadni,
Ha szintén magosra! talál-is le esni.

Koporsót Szülei a gyermek Moysesnek
Nem kőből, sem pedig nem fából szerettek,
Hanem, bősületet adván *nád* nemzetnek,
Ládátskát nékie *gyékénből* készítnek.

Egy igen jó eszközt neveznek *Gyékénnek*,
Mert mellyéke, 's béli, mind tsak *gyékén* ennek,
Hatvan pénzen egyet, mikor szűk, meg vésznek
Sok hasznával néki az emberek élnek.

Gyékén buritikjok a' sós szekereknek
Szekeres Kudosok *Gyékén* alatt ülnek;
Kalmár szekerekre *Gyéként* teritenek,
Ernyőn felül *Gyéként* Vajdák-is viselnek.

Más eszköz-is vagyon, kit *Szatyornak* hinak,
Kit merődön merő tsak *gyékénből* fonnak,

Aszszony népek azzal sok hulmit hordanak,
Itt a' *Gyékén Szátyor*, hát sorban álhatnak.

Hárs-fának hajával sok szőlőjű Vinczler,
Ugy vettem eszemben, igen sokat nem ér,
Nád familiából, de ha *sást* sokat kér,
Arra nem kél annyi pénz, 's azon többet nyér.

Mondhatsza-meg nékem, mit mivelsz te fából,
A' mellyet én fel nem építek a' *Nádból*?
Építek én ollyat a' gyenge *nád* szálból
A' mellyet te soha nem tsinálsz a' fából.

Házat, Kertet, olat, építek én *nádból*,
Még pedig könnyebben hogy sem mint te fából,
Mert furó, bárd, fűrész, lehet tőlem távol,
Szép egyennes a' *nád* Ats fát úgy nem bárdol.

Nosza furó nélkül tsinálj sipot fából,
Fából mondom, meg-érts, nem fűszfa hajából,
Én pedig a' sipot meg-készítem *nádból*,
Ha furu nem leszsz-is e' világon sohol.

Bordához, és csóhöz nehézséggel jutna
A' Takáts, el-hiddjed, hogy ha *nád* nem volna,
Fából borda fogat nehezen faragna,
Még botzfából-is csót későre lyuggatna,

Méze-is a' *nádnak* jobb a' más félénél,
Fából, Kősziklából, szedett szép szin méznél:
Tiz süveg *nád* méztől úgy el-nem kenődnél,
Mint egy kis hig méztől, kit kópüből vennél.

Hallottadé hirét a' *nádi*-bikának,
Kit a' Németek-is a' *nádtól* úgy hinak,
A' Deákok pedig mondják árdéának,
Azért, mert felette repül sok madárnak.

Nints sohol több madár, ki úgy tudna szólni,
A' bikát szollásban úgy tudná követni,
Ez a' Zápor essót meg-jövendőlhethi,
A' kemény telet-is *nád* közt könnyen tári.

Nem vagyok én méltó a' fel-akasztásra,
De, ha szintén méltó volnék-is én arra,
Ha menne a' dolog közöttök választásra
Nádra választanám akadni, nem fára.

Még-is jó a' *nád*, mert, ha meg-ijesztenek,
 Ellenségid téged hogy majd meg-keritnek,
 Ha mondják: *Nád* a' kert, szaladj, illa berék,
 Lábaid a' *nád* közt menedéket lelnek.

Ki szól hát a' *nádra*? Vonnyák lesietve,
Nád pálczával igen verjék-meg érette,
 Miért hogy a' *nádat* meg nem bőcsülötte?
Nád ditsiretinek itt vagyon már VEGE.

Ha valaki lenne czáfololóm ér'tte,
 Hogy így lett én tőlem a' *nád* megditsirve,
 'S ha mondja hogy némelly oknak nintsen helye,
 A' mik következnek, kérem, jól megértse.

Nem irtam a' *Nádról*, fák gyalazatjára
 Sőt, mig *nád* közt lakom, ohajtok tsak fára,
 De, nem egy, két, három, gyalázatos fákra,
 Hanem, a' sok erdők közt való *Szászfára*.

Nem arrol ditsirtem, oda fel, a' *nádot*,
 Hogy fejben ütötték véle meg-Váltonkót,
 Hanem, hogy a' Sidó ártalmasabb kardot,
 A' fegyverek között *nadnál* nem kaphatott.

Nem-is arról mondtam a' *nádat* hasznosnak,
 Hogy etzetet adtak rajta fel Urunknak,
 Hanem hogy olly fentre ő véle nyulhattak,
 A' hová más képen nem ágaskodhattak.

A' sütő-aszszonynál a Kenyér-szakasztó,
 Kit *gyékénből* szôttek, mint hogy-igen tartó,
 Mint hogy ő nem hamar, 's nem könnyen hasadó,
 Tsak arról ditsirtem hogy igen igen jó.

Mert föld, 's fa tálakot ha földre ejtenél,
 Onnét talám egyet épen fel nem vennél:
Gyékénből szött Kósárt ám bár kőhöz üt'nél,
 De még-is ő rajta hasadást nem lelnél.

Nem tartom magamat olly igen bolondnak,
 Hogy a' *sást* mindenben elől tenném hársnak,
 Hanem tsak allatom lenni a' bursának,
Sással kötöztetni szőlőt, szaporabnak.

Nem-is szintén olly rossz *sással* szőlőt kötni,
 Mint ha el-szakadna, mihelt nagy szél éri,

Szóló fáit néha a' szél le-tördeli,
Kárátul a' jó *sást*, de el-nem veheti.

Azt mondott: ki házát állítja tsak *nádból*,
Annak oszlopait nem tsinálja fábúl,
Folyó gerendáit, szaru fáit, *Nádból*,
Ha építi, szélvész el-rontja azontul.

Mondjad már azt-is, hogy, tsak *nádból* volt rakva,
Az a' ház, melly a' Job gyermekire romla,
Azért, hogy a' szélvész nyakokba rontotta,
'S Nézd osztán ha jóé a' Consequentia?

A' *nád* kertet sem kell erőltetni,
Mert a' ki-sóvényét *nádból* jól keriti,
Se szél, se a' barom, könnyen le nem dőjti,
Másként, se Kertet-is láthatsz le-romlani.

Ezt-is mondod: *Síp*ot ha tsinállok *nádból*,
Tsak hamar el-romol, 's oda leszs azontul,
De, ha azt tsinálom erős bodza fábúl,
Sípolhatok vele sokáig vigságbúl.

Erre én azt mondom: nints bizony olly bodtz fa,
Furás helyet béli, ha, ki nem lesz tolvá,
Hogy jó *síp* telhessen belőle valaha,
En pedig ugy kérek a' *síp* tsinálásra.

Ne mond a' *Kába* bot, hogy semmire való,
Mert a' kis gyermeknél többet ér, mint egy ló;
Pelyhe a' rühádot nem leszs el-motskoló,
Hogy hátadra vessek, tsak ne légy okoló.

A' *nád* felől, ezt-is irom, végezetre,
Hogy ő semmiképen gyalázatot érte,
Nem érdemel azért, hogy Urunkat véle,
Valamelly roszs ember agyba főbe verte.

Azzal-is nem vétett semmit a' szegény *nád*,
Hogy valaki-rajta mérges etzetet ád
Urunknak, kiben meg juhazott te hozzád,
Reád bűneidért meg-haragutt attyád.

Hogy ha ez okon kell a' *nádat* gyalázni,
Hogy a' Sidó véle Urunkot meg-úti,
Kérek! hol marad-meg a' fák ditsireti?
Mert fa, és nem *nád* volt a' Kristus Kereszti.

Hová leszz te tóled szegény Szent Martoni,
 Ki régen meg-holtál, a' vas ditsireti ?
 Hogy ha a' Válat-is aval kezdjük szólni,
 Hogy Kristust Kereszthez a' Vas-szeg szegezi.

Nints a' fának abban egy mák szemni vétke,
 Sido hogy őt Kristus Keresztéve tette ;
 A' Vasnak-is nintsen abban semmi bűnte,
 Hogy ő véle Kristust szegezték Keresztre.
 A' *nád* felől-is én ezenképen értek,
 Hogy nintsen ő benne onnét semmi vétek,
 Hogy ő véle Kristust fejbe meg őtötték,
 Es rajta a' mérget Ur szájához vitték.

Nem kívánom tóled, a' fát-is hogy alázd,
 De meg nem engedem hogy a' *nádat* gyalázd,
 Az én velem való baj-vivást ne halázd,
 Meg-haragszom érte, a' *nádamat* ne rázt.

Minek-utánna meg-lett a' *nád* ditsirve,
 Talám meg-feleltem az ellen vetésre,
 Elég egy huzomban sipolni ennyire,
 A' *nád sipot* azért most egyszer tegyük le.

Meg irtam oda fel, mi leszz a' *Notája*,
 Ha azt nem szereted, vagy nem tudsz hozzája,
 Más több notájit-is nem restellem írnya,
 Hogy a' sok kőzt egyre el-tudd dudolnia.

Nád sip ez a' *sipot* sok módon fuhatjuk,
 Igy, meg-lehet, hogy ezt más notán-is mondjuk,
 No azért másodszor amazon próbáljuk :
Bűnnek az ő soldja a' halál jól tudjuk.

De ha e' két nota sem tetszik, Uraim !
 A' harmadikra-is kimennek Verseim,
 Azt-is fel-jedszeni im készek uijaim :
Kristushoz Készülőlk szerelmes Szűleim :

Negyedik szép diszes notája e' lehet :
Mikor Senákerib a' Jerusalemet.
Az Argirusét-is próbált őtődiket.

Hatodikat, *meg-tért Magdolna Enekét,*
 A' két végső rendet mond tsak egy formára,
 Ki fog menni, próbáld hetedszer amarra :

Delus Szigetiből a' minap Diána.

Jőve Nyír földre rongyoson, s' furadva.

Mondok még-is egyet, azt se tedd bár félre,

Szép nóta valóba! Nősza *sipolj* erre:

Siess nagy Ur ISTEN én segítségemre.

Több notát keresni bizom az elmédre.

Készült ez a *Nád sip* két Karátson kőzött

Mikor ránk virradni váránk már jobb údot:

Az ezer, és hatszáz hetven öt esztendő,ot,

Nints helye, sem neve, hol? és ki által? lótt.

Közli: **Majláth Béla.**

II.

H. n. (Debreczen?) XVI. sz.

316. sz. *Az Eletnec Kvtfeie.* Melybeo Folynac nágý béuseguel, bizzoniös Iggeretóc, à megh kesseritöt szomorú szyueknec vigasztalásara. Zacharias 13. Az Wdeoben David házzánac, es Jerusalembé lakozoknac megh nyilt küt feiöc leszön, à bün es fortlemesseg, ellen.

12° A—V (8 és 4 levenkint) = 120 lev. (O¹ levele hij.) Végén csonka.

Szabó Károly RMK-ban 330. sz. a. említ ily munkát, mely a már most ismert három példány között a legrégebb, mert a Debreczeni ref. collégium tulajdonában levő ezen című munka együtt nyomatott az Evangeliumok és Epistolákkal, (RMK. 329. sz.) melyeknek betűi pedig Szabó K. állítása szerint Melius «Aran Tamás tévelgéseiről» Debreczen 1562-ben nyomatott munka betűivel tökéletesen egyeznek. A második, mely a M. Tud. Akadémia könyvtaráé, helynév s kelettel, Debreczen, 1589. jelent meg. A harmadik a most ismertetett példány a pozsonyi sz. ferenczrendieké, a honnan Dankó József cz. püspök és prépost útján jutott a M. N. Múzeum könyvtarába meghatározás végett. E példánynál, mely hely és év nélkül jelent meg, az előbbi kettővel történt összehasonlítás után nagyobb typographiai tökélyvel kiállított betűk s a fejlődöttebb helyesírás tűnik ki, s így mind a kettőnél későbbi, a legnagyobb valószínűség szerint, a XVI. század utolsó tizedéből való nyomtatvány.

Pottendorf, 1668.

317. sz. *Kopchani Martinus Bonaventura* Keresztyen Imadsagos Könyvechke, Mely, á Ceremoniaknak, és egynehány hitünk agazatinak (az együgyűnek kedvéért) rövid magyarázattyal külömb féle imádsagokat foglal magában. A' Bodog Emlekezetű Cardinal Pazmany Peter Esztergami Eersek engedelmeből, először 1616. masodszor, 1622. esztendőben nyomtattotot, mostan harmadszór valamennyi jobbitással es szaporitással. Nyomtatta Pottendorffon Hieronymus Verdüssen. M. DC. LXVIII. 8° 293 lap. Elül: czímlap és naptár 9 sztl lev. A czímlapon említett előbbi 1616. és 1622-ből való kiadásai eddig ismeretlenek; későbbi 1669-iki kiadása ismeretes. (Szabó Károly RMK. I. köt. 1092. sz. a.) Binder Jenő úr ajándékából a M. N. Múzeumé.

Nürnberg, 1705.

318. sz. *Rhenius Joannes*. Donatus Latino-Hungaricus, ostendens rationem Declinandi, Comparandi, Conjugandi, Formandi et Rudimentalia Exercitia componendi. Compluribus in locis, longe faciliore Methodo deductus, et difficilioribus sublatis, accomodatus, unice Usui Puerorum et Incipientium. Norimbergae, Apud Martinum Endterum MDCCV.

8° 2 sztlan lev. és 138 lap, latin-magyar szöveggel.

Közli: **Horváth Ignác.**

III.

Nagyszombat, 1696.

319. sz. *Beniczki Tamás*. Egynehany Szép ajtatos Könyörges, Es Szent Dávid Zoltáriból való ohajtások. A *Micsiney Beniczki Tamás* Altal, öszve szedegettetett, és ki nyomtattatot. Istennek, és az ő Boldogságos Sz. Annyának, nagyobb Dűcsőségére. Anno M.DC.XCVI. Nyomtattatot, Nagy Szombatban az Academiai Bötűkkel. Hörmann János által. 16r. A—G = 157 számozott lap. — *Elöl*: czímlap 1 levél.

Egyetlen ismeretlen példány Podmaniczky G. könyvtárában Kis-Kartalton.

Lőcse, 1646.

320. sz. *Imadsagos könyvecske* Embernek mindennemű szükségében való szép és drága airatos (*sic*) könyörgésekkel és Isteni Dicsíretekkel rakva, Moftan újjonnan Szép Imádságokkal és több Isteni Dicsíretekkel megőregbitet, és kinyomtattat, Lőcsén. Brevér Lőrincz által. 1646. 32r. A—M₂ = 174 szzott. Lajstrom 2 levél.

Hozzájárul külön címlappal: Szép és aitas Dicsiretek következnek. Nyomtattat, Lőcsén, 1646. 32r. M₃—Z+Aa—Gg= 290 szzott lap. — *Végül*: lajstrom 5 levél.

Egyetlen példány a weimari nagyhercegi könyvtárban.

Közli: **Hellebrant Árpád.**